

МОВЛЕННЄВИЙ АКТ СПОНУКАННЯ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Наумова С. Ю.

*(Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ "Донбаський державний педагогічний університет")*

Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Кишко С. М.

Лінгвістичний аспект спонукання постійно привертає увагу лінгвістів з огляду на складну природу спонукальних висловлювань, їхню поширеність і важливу роль у людському спілкуванні. Актуальність теми дослідження зумовлена загальною спрямованістю сучасної лінгвістики на поглиблене вивчення різних типів мовленнєвого акту (МА) та їхніх функціональних особливостей в різних типах дискурсу. У сучасній лінгвістиці проблемі спонукання присвячено цілий ряд досліджень, які на матеріалі окремих мов висвітлюють різні аспекти цього явища: структурно-морфологічний, функціонально-семантичний, прагматичний. Але незважаючи на цілу низку робіт схожої проблематики, дослідження МА спонукання на матеріалі сучасного англомовного художнього дискурсу з погляду основних принципів когнітивно-комунікативної лінгвістики тільки-но започатковано.

Об'єктом цієї статті виступає мовленнєвий акт (МА) спонукання як одиниця мовленнєвої комунікації в сучасному художньому дискурсі. Предметом виступає модель МА спонукання. Метою цієї роботи є описати аспектну модель МА спонукання.

У світлі нової парадигми об'єкт дослідження розглядається в межах комунікативно-когнітивної та комунікативно-прагматичної наукових парадигм. Теоретико-методологічна база для розв'язання завдань цього дослідження інтегрує основні засади теорії мовленнєвих актів [1] та методики аспектного моделювання МА [2]. На сучасному етапі розвитку лінгвістики проблеми висловлення розглядаються в нових парадигмах знань у контексті інтегративної прагматики, яка передбачає тісну взаємодію семантики й прагматики, при цьому зберігається провідна роль останньої. Оскільки об'єктом дослідження цієї роботи виступає мовленнєвий акт як одиниця мовленнєвої комунікації, то поняття МА є ключовим для розуміння його сутності.

У рамках нової парадигми МА набуває переосмислення й трактується як "взаємодія" мовця й слухача для досягнення певних перлокутивних цілей мовця шляхом конструювання ними дискурсивного значення в процесі спілкування [2, 123]. В рамках нашої

дипломної роботи об'єкт дослідження ми визначаємо як інтеракціональний акт взаємодії адресанта й адресата, в якому виражається комунікативна інтенція адресанта спонукання адресата до дії з метою впливу на співрозмовника чи навколишнє середовище, щоб змінити або зберегти існуючий стан речей відповідно до своїх бажань.

Оскільки МА – це вид дії, то для його аналізу використовуються ті ж категорії, які необхідні для характеристики будь-якої дії: суб'єкт, мета, спосіб, інструмент, засіб, результат, умови, успішність та ін. До структури МА відносять також локуцію, іллокуцію та перлокуцію. Все вищезазначене дозволяє виділити у структурі МА спонукання адресантно-адресатний, локутивний, іллокутивний та перлокутивний аспекти [2, 124].

Спонукання як психологічний вплив одного комуніканта на іншого з метою змінити його поведінку передбачає обов'язкову наявність мовця, що називає дію, яку необхідно виконати (не виконати), і слухача, який повинен забезпечити її виконання (невиконання). Це обумовлює наявність адресантно-адресатного аспекту МА спонукання, в якому відбиваються соціальні (соціальний стан, вік, стать, професія та ін.) й ситуативні ролі адресанта та адресата, їхні комунікативні й психологічні характеристики тощо. Наприклад, – *"Hush, woman! You don't know what's good for you", replied Brodie.* У структурі МА спонукання аспекти адресанта та адресата є обов'язковими. Ця облігаторність пояснюється тим фактом, що комунікативна дія відбувається виключно в ситуації діалогу. Звідси випливає, що акт спонукання є двоспрямованим (інтеракціоанальним), оскільки особа, до якої звернене спонукання, також докладає певних вольових зусиль, спрямованих на досягнення необхідного для мовця результату [2, 134].

Локутивний аспект МА спонукання, як і будь-якого іншого мовленнєвого акту, становить ядро його змісту та формується на основі знаків первинного денотативного означування [2]. Номінація – це компонент семантичного плану, яка за своєю природою є дихотомічною, оскільки виражає відношення між мовним вираженням і позначуваним об'єктом. Процес номінації починається на мовному етапі з вибору мовцем відповідної пропозитивної моделі й закінчується на мовленнєвому етапі, коли пропозитивна модель наповнюється лексично й граматично. Локутивний аспект МА спонукання може виражатися лексико-семантичними та структурно-синтаксичними засобами. Лексико-семантичний план МА спонукання може бути представленим різнимичастинами мови, а саме: дієсловом у формі

наказового способу: *Have a bath and are stand you'll feel better!*; менником, прислівником, займенником тощо, які можуть утворювати бездієслівні спонукальні конструкції: *"A cup of tea!"*; *"Faster!"*; *"Only three of you!"*; деякими модальними дієсловами: *You mustn't belate for school. You can't to do that. You should be more attentive.*

Структурно-синтаксичний план МА спонукання може бути представленим різними синтаксичними типами речення, а саме: спонукальними, розповідними та питальними. Межі між спонукальними та розповідними або питальними реченнями можуть стиратись. Будь-яке розповідне чи питальне речення, яке так або інакше впливає на поведінку співрозмовника, може функціонально осмислюватися і сприйматися як речення спонукальне. Наприклад, *"I'm hungry"* може виражати спонукання нагодувати мовця. Останні кваліфікуються як непрямі спонукальні речення.

Іллокутивний аспект є центральним компонентом МА, оскільки саме він робить мовленнєвий акт дією. За іллокуцією наш об'єкт дослідження належить до одного з основних іллокутивних класів мовленнєвих актів – директиви [1]. Але треба зазначити, що прагматичні типи останніх розрізняються низкою додаткових параметрів: співвідношення соціальних статусів комунікантів (наприклад, наказ і вимога суть директиви, але при наказі статус того, хто говорить повинен бути вище статусу того, хто слухає, а при вимозі це не обов'язково); спосіб зв'язку МА спонукання з інтересами адресанта та адресата; ступінь інтенсивності представлення іллокутивної мети.

Перлокутивний аспект мовленнєвого акту є наслідком його реалізації і розглядається як "відповідний хід партнера по взаємодії" [3, 73]. Продукуючи мовленнєву дію, адресант завжди ставить перед собою перлокутивну мету, пов'язану із впливом на співрозмовника. Перлокутивна мета направлена на адресата; передбачає питання "Чого я хочу досягти, продукуючи висловлення?"; має експліцитну формулу "Тим, що я тебе питаю / прошу т.ін., я хочу, щоб ти зробив або не зробив і т.ін." [3, 75]. Отже, перлокутивний аспект МА спонукання виявляється у виконанні адресатом веління мовця або його ігноруванні.

Таким чином, модель МА спонукання складається з чотирьох аспектів: адресантно-адресатний, локутивний, іллокутивний та перлокутивний аспекти, в яких виявляється взаємодія його структури, семантики й прагматики.

Перспективу подальшого дослідження складає аналіз семантико-структурних, прагматичних та соціолінгвістичних особливостей МА

спонукання в сучасному діалогічному дискурсі, а також визначення вербальних засобів реалізації комунікативної інтенції спонукання.

1. Серль Дж. Классификация иллокутивных актов / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17. – М.: Прогресс, 1986. – С. 170-194.
2. Шевченко И. С. Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен / Под общ. ред. И. С. Шевченко: монография. – Харьков: Константа, 2005. – 356с.
3. Безуглая Л. Р. Перлокуция в дискурсе (на материале немецкого диалогического дискурса) / Л. Р. Безуглая // Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен – Харьков: Константа, 2006. – С. 72-91.

Перекладацькі інновації: матеріали IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 13–14 березня 2014 р. / редкол.: С. О. Швачко, І. К. Кобякова, О. О. Жулавська та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2014. – 172 с.